

Kto pracuje z domu na Slovensku?

Už takmer rok je práca z domu bežnou realitou pre veľkú časť pracujúcich. Je zrejmé, že nie všetci majú rovnakú možnosť na teleprácu. Zvýhodnené sú predovšetkým „kancelárske“ pozície, kde stačí mať počítač a pripojenie na internet. Odhadujeme, že na Slovensku je možné robiť v priemere 35 % práce z domu, v Bratislavskom regióne až 54 %. Tí, čo majú možnosť pracovať z domu vo väčšej miere, majú zvyčajne aj vyššie vzdelanie a tým aj vyššie príjmy a väčšie finančné rezervy. Ženám charakter ich práce umožňuje z domu vykonávať až 44 % práce, čo je výrazne viac ako mužom. Skúsenosti zamestnancov aj zamestnávateľov s prácou z domu sú podľa prieskumov pozitívne a je možné predpokladať, že ostane viac zaužívaná aj v časoch, keď už z epidemiologického hľadiska nebude nutná.

Práca na diaľku – alebo práca z domu, telepráca – bola do pracovného práva na Slovensku zavedená už v roku 2007. Využívaná však bola len v nízkej miere: podiel pracujúcich aspoň čiastočne z domu bol v roku 2009 na úrovni približne 7,5 % a toto číslo sa za desaťročie zvýšilo len na cca. 9,5 % (2019). Európsky priemer v roku 2019 dosiahol 14,5 % (EÚ27) a 30 % prekročili iba v niektoré prevažne severské krajiny, vďaka väčšiemu podielu zamestnanosti v sektoroch, ktoré vyžadujú vyššie vzdelanie a vyššiu mieru využitia informačných a komunikačných technológií.¹ Dôvodov pre nevyužitý potenciál práce na diaľku bolo viac. Najznámejšie sú historicky ukotvené obavy zamestnávateľov z vyhýbania sa pracovným povinnostiam počas neprítomnosti zamestnancov na pracovisku. Ale súvisí s tým aj nedostatočná technologická vybavenosť, či už prenosnými IT zariadeniami alebo zabezpečenými dátovými systémami.

Približne od začiatku marca 2020, kvôli nutnosti obmedziť sociálne kontakty, získala práca z domu bezprecedentné rozmery, predovšetkým v technologicky vyspelejších častiach sveta.² Vieme však, aké rozmery dosahuje práca z domu v súčasnosti na Slovensku? Eurofound na základe celoeurópskeho online prieskumu z apríla-mája 2020 uvádza, že v dôsledku vzniknutej situácie začalo pracovať z domu približne 31 % respondentov – väčšinou zamestnanci, ktorí už mali nejaké skúsenosti s telepracou, ale približne štvrtina z nich ešte nikdy nepracovala z domu. Slovensko sa umiestnilo na začiatku poslednej tretiny rebríčku krajín EÚ27.³ Od vypuknutia

¹ Švédsko, Holandsko, Luxemburg a Fínsko. Pre porovnanie krajín EÚ27 vid' Fig. 4-5. [v tejto štúdii Európskej Komisie](#)

² Prvé medzinárodné porovnanie o zmenách v intenzite práce z domu priniesol napríklad Eurofound.

³ V európskych krajinách pracuje z domu od 18,5 % (RO) po 60,5 % (FI), priemer EÚ27 je 36,5 %. Online prieskumy umožňujú rýchly prístup k požadovaným údajom. Hodnota uvedených výsledkov spočíva v tom, že

Analytické komentáre nie sú oficiálnym stanoviskom Národnej banky Slovenska. Prezentujú názory analytikov úseku meny, štatistiky a výskumu (ÚMS). Šírenie je povolené bez predchádzajúceho súhlasu, avšak s uvedením zdroja „Analytici ÚMS“. Ak nie je uvedené inak, časové rady sú sezónne očistené použitím vlastných sezónnych modelov.

pandémie vzniklo viacero odhadov a prepočtov tak medzinárodných inštitúcií (napr. EC, OECD, IMF) ako aj domácich štúdií (napr. Dujava a Peciar (2020), Hojdan a Vitáloš (2020)) na podiel práce, ktorú na Slovensku možno vykonávať z domu. Tieto odhady sa pohybujú zhruba medzi 25 -37 % a sú založené na údajoch VZPS, PIAAC alebo TRIXIMA.⁴

My vychádzame z informácií o štruktúre zamestnanosti z roku 2017, ktoré Národná banka v spolupráci so Štatistickým úradom SR zbierala v rámci projektu Zisťovania o financiách a spotrebe domácností (Household Finance and Consumption Survey, HFCS). Pri odhade percentuálneho podielu práce z domu sa pritom pozeráme na jednotku práce, čo znamená, že u jednotlivca predpokladáme, že jeho podiel práce z domu sa môže pohybovať kdekoľvek v rozmedzí od 0 % do 100 %. Je dôležité podotknúť, že základný predpoklad je plná IT vybavenosť a internetové pokrytie v domácom prostredí.

Do akej miery môže niekto pracovať z domu závisí od charakteru jeho práce. Štatistiky zamestnanosti obsahujú zaradenie do medzinárodnej štandardnej klasifikácie zamestnaní ISCO, ktoré je zoradené zostupne od zákonodarcov a riadiacich zamestnancov až po pomocných a nekvalifikovaných pracovníkov podľa toho, aké vedomosti a zručnosti vyžadujú. Vo všeobecnosti platí, že čím vyššie sa dané zamestnanie nachádza v klasifikácii, tým vyššia je pravdepodobnosť, že danú prácu je možné vykonávať z domu. Kľúčom k odhadu celkovej práce z domu je teda priradiť podiel práce z domu ku každej kategórii ISCO.

Výpočet podielu práce z domu

Pre určenie podielu práce z domu pre 2-ciferné kategórie ISCO sme využili výstupy štúdie Dingel & Nieman (2020). Autori na základe mikroúdajov z výsledkov dvoch prieskumov o povahe práce, pracovných náplní a pracovnej sily v USA zostavili algoritmus, podľa ktorého klasifikovali každú kategóriu zamestnaní podľa uskutočniteľnosti práce z domu. Metodika podľa zvolených kritérií vyraduje zamestnania, ktoré nie je možné bežne vykonávať z domu. Preto, výsledky odzrkadľujú hornú hranicu objemu práce, ktorú je možné vykonávať z domu. Nakoľko výsledná klasifikácia v pôvodnej štúdii je uvedená v systéme SOC (standard occupational classification, systém pre klasifikáciu zamestnaní využívaný v USA), na výpočet pre Slovensko sme použili prevodník zamestnaní zo systému SOC na ISCO podľa amerického úradu pre štatistiky zamestnanosti (US BLS), a ako váhy počty zamestnaných podľa SOC. v USA, resp. počty zamestnaných podľa ISCO na Slovensku.

Podľa uvedenej metodológie, **na Slovensku je možné vykonávať 35 % práce z domu**, čo reprezentuje **40,3 % celkových príjmov z práce**.⁵ Ukazuje sa teda, že podobne ako v iných krajinách, dostupnosť telepráce pridáva ďalšiu dimenziu k príjmovým nerovnostiam

zachytávajú hneď po zavedení dištančných opatrení. Prieskum Eurofound bol dostupný širokej verejnosti pomocou online kampane cez rôzne kanály sociálnych sietí a údaje v prieskume boli prevážene na celú populáciu v danej krajine. Výber vzorky sa uskutočnil pomocou tzv. „snowball sampling“ metódy, kde respondenti prieskumu pozývajú ďalších respondentov zúčastniť sa. Nevýhoda online prieskumu spočíva práve v nepravdepodobnostnom výbere vzorky, keď nemajú všetci respondenti rovnakú šancu dostať sa k dotazníku (napr. ak niekto menej využíva internet, nenavštevuje sociálne siete, vedome ignoruje reklamy, atď.). Viac metodologických informácií o prieskume Eurofound „Living, working and COVID-19“ nájdete [tu](#).

⁴ Údaje VZPS (Výberové zisťovanie pracovných síl) využívajú medzinárodné inštitúcie a ich odhady pre potenciálny podiel práce z domu sú pod 30 %.

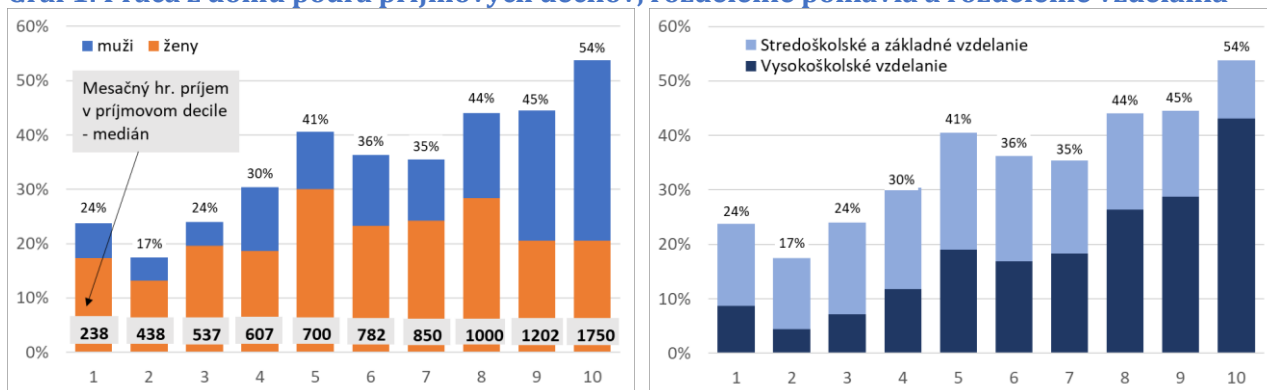
⁵ V našej analýze pracujeme s údajmi o zamestnaných.

na Slovensku (Milasi et al., 2020). Graf 1 znázorňuje podiel práce z domu podľa jednotlivých príjmových decilov: **čím vyšší príjem, tým viac možnosti práce z domu.**⁶ Z ľavej časti obrázku ďalej vyplýva, že kým ženy relatívne stabilne prispievajú k podielu práce z domu na celom spektre príjmov, zastúpenie mužov pracujúcich z domu sa s rastúcimi príjmami zvyšuje. Vysvetlenie spočíva v rozdielnej štruktúre povolání žien a mužov, ktorí pracujú z domu. Ženy pracujú z domu naprieč všetkými príjmovými kategóriami, najčastejšie však ako administratívna vo verejnej správe, alebo ako pedagogické pracovníčky vo vzdelávaní. Muži pracujúci z domu väčšinou dosahujú vyššie príjmy a okrem administratívy a vzdelávania pracujú najmä ako špecialisti v informačných a komunikačných technológiách, ako manažéri, alebo špecialisti v oblasti vedy a techniky.

Celkovo odhadujeme, že **kým muži na Slovensku dokážu z domu robiť 26 % práce, ženy až 44 %**. Dôvodom tohto relatívne veľkého rozdielu je, že v zamestnaniach, ktoré najviac umožňujú prácu z domu, pracuje viac žien ako mužov. Najviditeľnejšie je to vo vzdelávaní, kde 77 % práce je možné vykonávať z domu (Tab. 1) a takmer 86 % zamestnaných v tomto odvetví tvoria ženy. V odvetviach, kde je možnosť telepráce viac ako 50% (v Tab. 1 vyznačené hrubým), je zamestnaných menej žien ako mužov len v informačných technológiách a komunikácii (približne 36 %).

Odhady podielu telepráce z hľadiska vzdelania potvrdili naše predpoklady, že vyššie vzdelanie znamená väčšiu možnosť pracovať z domu.⁷ Kým v zamestnaniach **pre stredoškolsky vzdelaných je možné vykonávať 23 % práce z domu**, zamestnania vyžadujúce **vysokoškolské vzdelanie umožňujú až 68 % telepráce**. Naopak, zamestnanci so základným vzdelaním nedokážu pracovať z domu takmer vôbec (2 %). Pravá časť grafu 1 ilustruje prácu z domu v súvislosti so vzťahom vzdelania a príjmov.

Graf 1: Práca z domu podľa príjmových decilov, rozdelenie pohlavia a rozdelenie vzdelania



Zdroj: HFCS 2017, NBS.

Poznámka: Graf znázorňuje percentuálny podiel zamestnancov, ktorí môžu pracovať z domu, rozdelených do skupín podľa výšky príjmov. Vľavo rozdelenie mužov a žien, vpravo podľa vzdelania: vysokoškolsky vzdelaní a ostatní.

⁶ Prvý a piaty príjmový decil má mierne vyšší podiel možnosti práce z domu, než by sme podľa trendu očakávali. Vysvetlenie nájdeme v štruktúre zamestnanosti. Do prvého príjmového decilu sa zaraďuje relatívne veľký počet pracovníkov administratívnych, podporných a obchodných činností vo verejnej správe. V piatom decile majú relatívne veľké zastúpenie pedagogickí a odborní pracovníci vo vzdelávaní, štátni úradníci vo verejnej správe a administratívni pracovníci v priemyselnej výrobe.

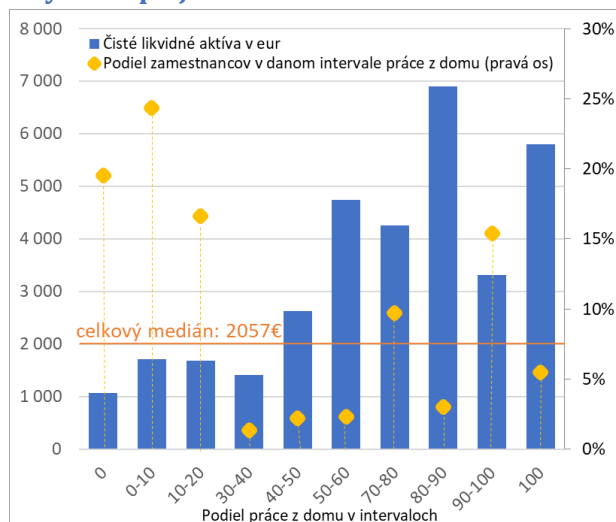
⁷ Logicky to vyplýva aj z toho, že na Slovensku je pomer vysokoškolsky vzdelaných žien vyšší ako mužov (24 % vs. 20 %).

Ukazujú sa pomerne veľké nerovnosti aj v oblasti finančných rezerv domácností vo vzťahu k práci z domu.⁸ Z grafu 2 vyplýva, že zamestnanci, ktorí najmenej môžu pracovať z domu – približne 62 % – zároveň majú ako domácnosť najmenšie likvidné finančné rezervy (medián je 1 470 €) a sú teda i finančne zraniteľnejšie. Na druhej strane, **zamestnanci, čo dokážu z domu vykonávať viac ako 50 % práce, majú aj násobne väčšie likvidné finančné rezervy (medián 4 560 €).**

Z hľadiska odvetvovej štruktúry (Tab. 1), môžu ľudia zamestnaní vo finančných a poisťovacích činnostiach a vo vzdelávaní z domu vykonávať viac ako 75 % práce. Vyše 50 % práce možno robiť z domu ešte v oblasti informácií a komunikácie, odborných činnostiach, verejnej správe a administratívnych službách.

Pohľad na regionálne rozdelenie telepráce (Graf 3) potvrdzuje priaznivé postavenie Bratislavského kraja, kde vďaka vysokému príspevku zamestnaní vo verejnej správe a vo finančných a poisťovacích činnostiach až 54% práce je možné vykonávať z domu.

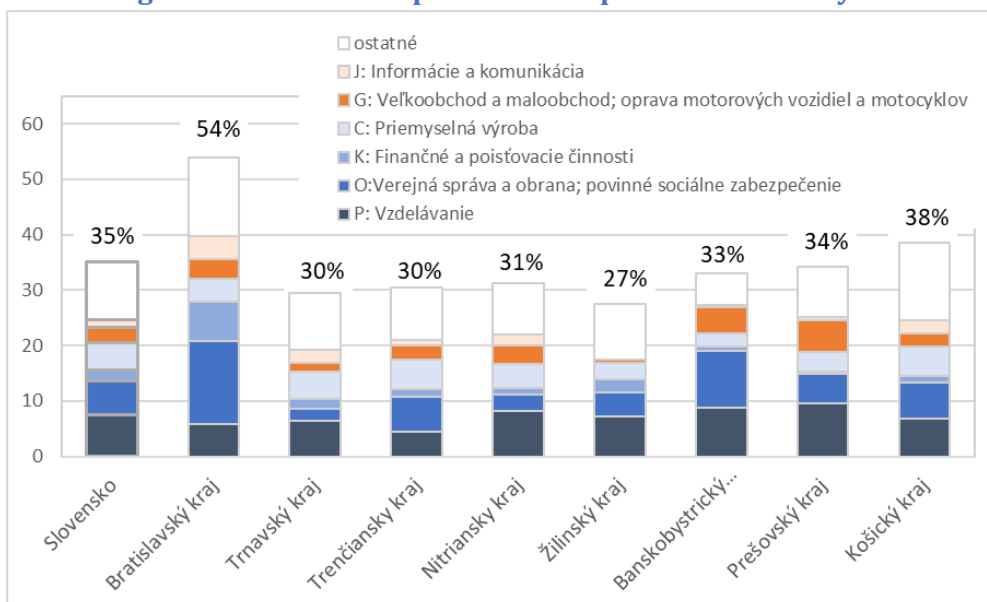
Graf 2: Z domu pracujú prevažne ľudia s vyššími príjmami



Zdroj: HFCS 2017, NBS.

Poznámka: Na obrázku sú mediánové výšky likvidných finančných aktív držaných zamestnancami, ktorí môžu vykonávať prácu z domu v podiele v daných intervaloch. Body ♦ značia početnosti zamestnancov v jednotlivých intervaloch práce z domu.

Graf 3: Regionálne rozdelenie práce z domu podľa ekonomických činností



Zdroj: HFCS 2017, NBS.

⁸ Podľa výpočtov Cupák a kol. (2020), 30% domácností pracujúcich v najviac lockdownom ohrozených sektoroch má finančnú rezervu nanajvyš na 1 mesiac.

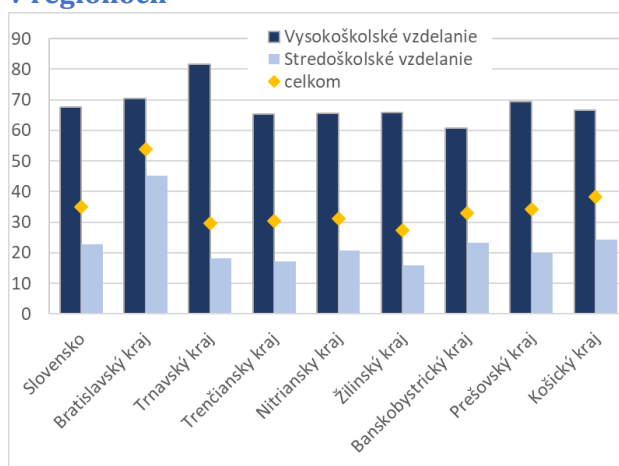
Tab. 1: Podiel práce z domu podľa ekonomických činností na Slovensku

A: Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	2,6%
B: Ťažba a dobývanie	5,8%
C: Priemyselná výroba	19,2%
D: Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	24,5%
E: Dodávka vody; čistenie a odvod odp. vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov	16,2%
F: Stavebníctvo	21,0%
G: Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	26,8%
H: Doprava a skladovanie	29,8%
I: Ubytovacie a stravovacie služby	11,3%
J: Informácie a komunikácia	71,0%
K: Finančné a poisťovacie činnosti	81,2%
L: Činnosti v oblasti nehnuteľností	38,0%
M: Odborné, vedecké a technické činnosti	61,4%
N: Administratívne a podporné služby	51,5%
O: Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	54,5%
P: Vzdelávanie	77,0%
Q: Zdravotníctvo a sociálna pomoc	14,7%
R: Umenie, zábava a rekreácia	37,4%
S: Ostatné činnosti	8,0%
spolu	35,0%

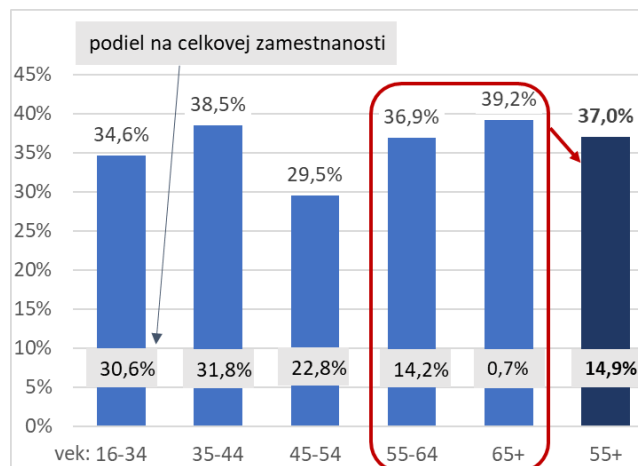
Zdroj: HFCS 2017, NBS.

Poznámka: Výsledky pre kategórie A, B, L a S sú vypočítané na základe relatívne málo pozorovaní, preto by sa mali brať s opatrnosťou.

Graf 4: Práca z domu podľa vzdelania v regiónoch **Graf 5: Vekové rozdelenie práce z domu**



Zdroj: HFCS 2017, NBS.



Zdroj: HFCS 2017, NBS.

Z grafu 4 vyplýva, že k celkovej telepráci v jednotlivých regiónoch prispievajú stredoškolsky aj vysokoškolsky vzdelaní približne rovnako. Výnimka je Bratislavský kraj, kde aj administratívni pracovníci vo verejnej správe dokážu robiť relatívne vysoký podiel práce z domu a podiel telepráce stredoškolsky vzdelaných je tak dvojnásobne vyšší ako v ostatných regiónoch.

Rozdelenie telepráce podľa veku je pomerne vyrovnané (Graf 5.). Dôležité zistenie z hľadiska vývoja pandémie je, že **rizikovejšia veková skupina zamestnancov nad 55 rokov má rovnaké, až mierne nadpriemerné možnosti pracovať z domu (37%).**

Telepráca v dobe koronakrízy je mimoriadne dôležitá pre dodržiavanie sociálneho odstupu a zároveň udržanie pracovných miest a chodu ekonomiky. Ak zohľadníme odvetvovú štruktúru hospodárstva na Slovensku, náš hrubý odhad je, že v 2. štvrťroku 2020, v čase zavedenia prísnych opatrení sa na Slovensku mohlo vyprodukovať **okolo 32% HDP „z domu“**.

Zdá sa, že napriek veľmi náročnému obdobiu s nedeľnými negatívnymi ekonomickými a sociálnymi vplyvmi, v ktorom sa svet kvôli pandémie náhle ocitol, sa nám otvárajú nové možnosti a sme svedkami trvalých zmien v klasickom vnímaní práce. Faktom je, že bez koronavírusu by sa napriek výraznému pokroku v oblasti IT za ostatné roky taký rýchly celospoločenský experiment s telepracou neuskutočnil. Skúsenosti s prácou doma sú rôzne: môže fungovať bez problémov, ale môže znamenať aj značnú výzvu, najmä v čase uzavretých škôl počas lockdownu či v dôsledku obmedzeného pracovného priestoru v domácnostiach.⁹ Z [prieskumu Eurofound](#) uskutočneného v júni a júli 2020 však vyplýva, že na Slovensku bolo s prácou z domu nespokojných 20 % respondentov a spokojných až 61 %.

Práca z domu sa bude viac využívať pravdepodobne aj po odznení pandémie.¹⁰

Pracovníci, podobne ako aj firmy, majú dobré skúsenosti, ich negatívne vnímanie sa zmenilo k lepšiemu. Značné investície do fyzického a ľudského kapitálu – najmä IT vybavenia, spolu s technologickými inováciami ako sú softvéry na telekonferencie, budú naďalej k dispozícii, a podľa prieskumu, v spoločnosti ostane aj istá miera potreby sociálneho odstupu. Aj keď zamestnanci si v budúcnosti želajú pracovať z domu približne 2 dni v týždni, zamestnávateľi im plánujú umožniť v priemere 1 deň v týždni, tento pomer sa však s rastúcimi príjmami zvyšuje a v prípade zamestnancov s najvyššími príjmami by konsenzus mohol byť 2 dni v týždni.¹¹ Preto práca z domu pravdepodobne naďalej ostane využívanou najmä u zamestnancov s vyšším príjmom. Títo zvyčajne aj dlhšie cestujú za prácou a časová úspora tak v ich prípade znamená aj vyššiu produktivitu. Pre dobré fungovanie telepráce bude potrebná aj dobrá koordinácia, napr. formou spoločných tzv. home officových dní, aby sa udržali sociálne kontakty, ktoré sú veľmi dôležité pre efektívnu spoluprácu zamestnancov. V neposlednom rade, meniaci sa spôsob práce s veľkou pravdepodobnosťou ovplyvní aj trh nehnuteľností v podobe posunu záujmu z centier veľkých miest viac k okrajovým častiam alebo na vidiek, či už v prípade zamestnancov, alebo samotných firiem. Na Slovensku takýto prieskum zatiaľ nemáme k dispozícii, no horeuvedené vyhliadky pre telepracu by mohli platiť minimálne pre zahraničné firmy všade tam, kde to charakter práce dovoľí.

Referencie

Barrero, J. M., Bloom, N. & Davis, S. J. (2020): “Why Working From Home Will Stick”. BFI Working Paper No. 2020 – 174.

Brussewich, M., Norris, E. D. & Khalid, S. (2020): “Who will Bear the Brunt of Lockdown Policies? Evidence from Tele-workability Measures Across Countries”, IMF Working Paper 20/88.

Cupák, A., Klacso, J. & Šuster, M. (2020): „Majú slovenské domácnosti rezervy pred krízou?“, Analytický komentár NBS č. 78.

⁹ Podľa [Eurostatu](#), Slovensko je na piatej najhoršej priečke v EÚ-27 podľa podielu domácností, ktoré žijú v bytoch s nedostatočným priestorom

¹⁰ Na základe štúdie Barrero, Bloom a Davis (2020), ktorá vychádza z prieskumu vykonaného v USA.

¹¹ Firmám sa telepracou aj čiastočne znižujú náklady na prevádzku, tie sú prenesené na zamestnanca.

Dingel, J. I. & Neiman, B. (2020): "How Many Jobs Can be Done at Home?", NBER Working Papers 26948.

Dujava, D. & Peciar, V. (2020): "Trh práce v karanténe. Vplyv koronakrízy na trh práce na Slovensku.", IFP Komentár 2020/10.

Eurofound (2020): "COVID-19: Policy responses across Europe", Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Hojdan, D. & Vitáloš, M (2020): "Chrání možnosť práce z domu pracovné miesta v čase pandémie?", Monitor Hospodárskej Politiky 4/2020.

Jurašeková, K. J., & Strachotová, A. (2019). Výsledky tretej vlny zisťovania o financiách a spotrebe domácností (HFCS). Príležitostná štúdia NBS 1/2019.

Milasi, S., González-Vázquez, I. & Fernández-Macías, E. (2020): Telework in the EU before and after the COVID-19: where we were, where we head to. Joint Research Centre 120945 Policy_Brief, European Commission.

OECD (2020): "Capacity for remote working can affect lockdown costs differently across places", OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19).

Judita Jurašeková Kucserová

analytici@nbs.sk